

NR 2 • ÅRGÅNG 80 • APRIL 2012 • OMER 5772 • PRIS 75 KR

JUDISK

KRÖNIKA

TEMA

Kvinnans plats
i judendomen
och på en buss
i Jerusalem

För 30 år sedan

”Vi är en grupp judiska män och kvinnor i Göteborg ... Vår religion är vacker, den fyller oss med värme och glädje ... Att aktivt få delta i gudstjänsten är emellertid ett privilegium, som i vår religion endast tillkommer mannen. Det känns i våra dagar inte rätt. En religion som skall leva och inspirera kan i längden inte fortsätta att passivisera hälften av dess utövare, det vill säga kvinnorna! Den kan inte avskärma sig från yttervärlden, kan inte blunda för vad som händer där. Då blir det en handikappad religion ... I Amerika har man en mycket öppnare syn på denna fråga. Kanske kan vi lära av våra trosfränder där hur vi skall kunna samverka i religionen, män och kvinnor sida vid sida.”

Judisk Krönika, april 1982

Leif Nilsson: Streck i kanten

Reepalu mår inte bra

DET FINNS ett sjukdomstillstånd som kallas Tourettes syndrom. Dess symtom är bland annat ett tvångsmässigt användande av obscena ord och svordomar.

Malmö kommunalråd Ilmar Reepalu kan möjligen lida av en elakartad variant av Tourettes. Så fort det handlar om judar kan han inte behärska sitt tvångsbeteende: okänslighet, förtal, lögn.

Hans senaste utfall kom i form av ett påhitt om att Sverigedemokraterna ”infiltrerat” Judiska Församlingen i hans stad, och att det finns en ”stark koppling” mellan judar och SD i syftet att ”driva muslimhat”. Med andra ord – muslimhat i Malmö

är judarnas fel. Liksom det tidigare var judarnas eget fel att de trakasserades och misshandlades på Malmös gator, eftersom de inte tagit avstånd från Israels politik, en-

ligt Reepalu.

När han senare kritiserades för sina påståenden skyllde han på att ha blivit felciterad i bland annat Skånska Dagbladet, som kontrolleras av ”den israeliska lobbyen”.

Reepalu uppvisar ett tydligt tvångsbeteende, typiskt för Tourettes syndrom. Men av allt att döma har han drabbats av ett annat elakartat virus – som kallas antisemitism.

En långvarig sjukskrivning är att rekommendera.

Religiös pluralism, tolerans och samexistens (ortodox)

INOM STOCKHOLMS Judiska Församling finns tre synagogor: en konservativ-liberal tillhörande den traditionella Masorti-rörelsen) och två ortodoxa. Nu har församlingens ledning föreslagit, av både praktiska och ekonomiska skäl, att de två små ortodoxa synagogorna skulle slås till en och finnas på samma adress som Stora syna-

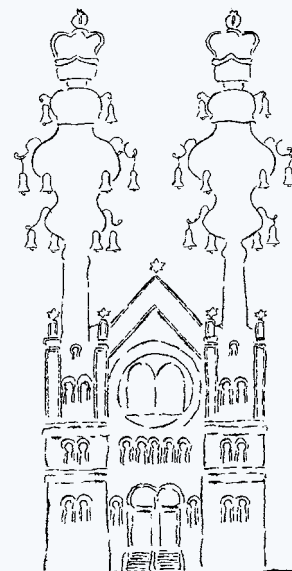
gogan i anslutning till församlingshuset.

Stockholms ortodoxe rabbin, Isak Nachman, har ställt en rad villkor för att gå med på denna lösning. Han räknar upp exempel på ”aktiviteter som inte får förekomma i församlingshuset”, bl.a.:

1. Gudstjänster med musikinstrument på shabat och helg.
2. Användandet av

traditionellt (läs: enligt ortodox judendom) *könbundna religiösa attribut såsom kippa, tallit och tefillin på ett, för traditionella* (läs: ortodoxa) *människor, otillbörligt sätt.*

3. Andra aktiviteter som inte överensstämmer med *traditionella* (läs: ortodoxa) *värderingar och där man bör rådfråga den traditionelle* (läs: ortodoxe) *rabbinen.*

Chefredaktören har ordet

No Ship to Syria

I SYRIEN har människor som protesterar mot regimens förtryck dagligen massakrerats av armén som använt tunga vapen och raketer mot civila. Amnesty rapporterar om minst 8 000 döda, varav hundratals barn enligt Unicef, sedan protesterna inleddes för ett år sedan. Och allt detta medan världen tittat på – handlingsförlamad av cynismen hos stormakterna Ryssland och Kina, med sina ekonomiska intressen i Bashar Assads Syrien.

Det finns också andra, på närmare håll, som oberört tittat på medan blodbadet pågått. Bland dem många som gärna undertecknar upprop och listor med bojkottkrav mot Israel när det besvarar Hamas och Hizbollahs beskjutning.

Samma personer återfinns också på passagerarlistor på Ship to Gaza. Bland dem Mattias Gardell, som inför kryssningen i somras serverade bombastiska deklamationer: "Vi kommer utan andra vapen än medmänsklighet och solidaritet." Men varken Gardell eller andra Ship to Gaza-aktivister har haft något att säga om blodbadet i Syrien. I Aftonbladet förra året, när demonstrationerna i Damaskus redan inletts, förklarade Gardell att han genom sitt engagemang ville "ända den humanitära krisen i området". Varför har då han och hans kamraters engagemang inte räckt till för att sätta kurs mot den syriska hamnstaden Latakia, med sitt fredsbudskap samt mediciner och mat till de behövande i Homs och andra syriska städer? Fungerar inte deras kampmetoder – "passivt motstånd" och "icke-väldsträning" – när motståndaren heter Bashar Assad och inte Shimon Peres?

"Vi visar Gazas folk att vi bryr oss", skrev ett stort antal namnkunniga personer i ett upprop i Svenska Dagbladet inför "Frihetsflottans" avsegling i somras. Om de genom att underteckna namnlistan eller delta i båtutflykten visade att de "bryr sig om" Gazas folk, visar deras tystnad det senaste året att de inte bryr sig ett dyft om Syriens.

Det enda dessa selektiva samveten bryr sig om är att framställa staten Israel som ondskan själv, som skymmer allt det de blodiga diktaturerna i grannskapet i decennier ägnat sig åt.

JUDISK

KRÖNIKA

6 Slaget står i Beit Shemesh men kan få konsekvenser för hela Israel – *Arne Lapidus rapporterar från konfliktens brännpunkt*

10 "Koscherbussarna" symbol för könsdiskriminering – *Naomi Ragen åker buss i Jerusalem – på egen risk*

13 "Ingen grund i judisk lag för könsseparation" – *rabbin Amsalem kritiserar den ultraortodoxi han själv tillhör*

14 Tondöva rabbiner – *med öronproppar som vapen*

16 "Ultraortodoxin, hotet mot demokrati och Israels framtid" – *Anna Veeder intervjuar Shabar Ilan*

22 En främling i Harlems land – *Suzanne Gottfarb firar sabbat i en baptistkyrka i New York och påminns om en shabatgudstjänst i Stockholm*

24 Sarajevos judiska arv – *Belma Kratović skriver om en Haggadas mirakulösa överlevnad*

28 Bokrecensioner – *av Eva Ekselius, Per Svensson och Tuva Winblad*

30 "Människor är byggda av minnen" – *Karl Ågerup skriver om Robert Bobers författarskap*

35 Bibelns drama på Göteborgs Stadsteater – *Kerstin Parker recenserar*

39 Fira Estelle genom att fördöma Israel. Låter det långsökt? – *en gästerönika av Ingrid Lomfors*

**Chefredaktör
och ansvarig utgivare**
Jackie Jakobowski
judisk.kronika@tele2.se
tel: 08-660 70 62

Utges av
Stiftelsen Judisk Krönika

Redaktionsråd
Lars Dencik, David Grossman,
Peter Luthersson, Margit
Silberstein, Nina Solomin
och Peter Wolodarski

Annonsavdelning
Thomas Wolff
tel: 031 285 095
mobil: 0708 580451
thomas.jk@telia.com

**Ekonomi, administration
och prenumeration**
Dina Markovich
tel: 08-660 38 72 onsd. fred.
liat@telia.com
prenumerationspris 395 kr/år
studenter 250 kr,
till utlandet 495 kr
lösnúmerpris 75 kr
plusgiro 54 120-1

Adress:
Box 5053, 102 42 Stockholm
fax: 08-660 38 72
Hemsida på internet:
<http://www.judiskkrönika.se>

Utkommer med 6 nr per år.
Nästa nummer 19 juni 2012
Manusstopp 14 maj 2012

Tryckt hos Grafiska Punkten

Producerad av Gabor & Co

issn 0345-5580

Prenumeration på Judisk Krönika
ingår i medlemsavgiften till
Judiska Församlingen.
Adressändringar skall meddelas
den lokala församlingen.

*Citera oss gärna, men ange
källan.
För obeställt material ansvaras ej.
Förbehåll mot elektronisk
publicering måste meddelas av
artikelförfattaren.*

Kvinnorna som täcker hela sin kropp med svart tyg, bara ansiktet och ögonen syns, när de lämnar hemmet och riskerar att komma i närheten av en främmande man på gatan eller marknaden. Vi har sett bilder av svartklädda och helt täckta kvinnor i Teheran och Kabul. Kvinnans klädsel, som skall skydda henne från männens blickar, kallas *chador*. Nu kan läsaren se sådana bilder i Judisk Krönika (till höger samt på sid. 9). Det är inte muslimska kvinnor på bilderna – det är ”våra egna”. Är det kanske ett tecken på att Israel håller på att bli mer och mer integrerat i det fundamentalistiska, muslimska Mellanöstern?

Nej, enstaka judiska ”talibankvinnor” (så kallas de i Israel) gör inte Israel till Iran eller Afghanistan. Men det finns företeelser i den judiska staten idag som man kunde förväntat sig finna i ayatollah Khomeinis islamiska republik och inte i den moderna västerländska demokratin Israel, som så många av landets medborgare och diasporans judar är stolta över.

Tre exempel från dagens israeliska verklighet:

- Channa Maayan är professor i pediatri vid Hebreiska universitetet i Jerusalem. Hon blev nyligen belönad av landets hälsoministerium för sin forskning och sin bok om ärftliga sjukdomar bland östeuropeiska judar. Priset skulle delas ut vid en offentlig ceremoni i närvaro av hennes professorskollegor, familj och Israels hälsominister Yakov Litzman. Men eftersom ministern också råkar vara ultraortodox rabbin fick paret Maayan inte sitta bredvid varandra. Doktor Maayan fick inte heller hämta ut sitt pris – det skulle en av hennes manliga kollegor göra i hennes ställe. Enligt rabbin Litzman och hans trosfränder skulle det vara stötande att en kvinna uppträdde på en scen inför en manlig publik.

- Puah-institutet för medicin och *halacha*, som hjälper religiösa par med fruktbarhetsproblem, anordnade i höstas en konferens i Jerusalem. Trots ämnet – och trots att detta utspelar sig i en modern stat på 2000-talet – fick kvinnor inte närvara. Några manliga ultraortodoxa deltagare ansåg det vara i

De kallas ”talibankvinnor” i Israel

strid med Guds vilja att behöva umgås med kvinnliga forskare och att höra dem hålla tal. Efter massiv kritik mot arrangörerna från läkare, professorer och patienter beslöt Puah-institutet att arrangera en ny konferens – den gången skulle endast kvinnliga deltagare inbjudas!

- De israeler och turister som besöker Jerusalems ultraortodoxa stadsdelar, till exempel Mea Shearim, får finna sig i att män och kvinnor måste gå på var sin sida av gatan; den ena trottoaren för män, den andra för kvinnor. En avvikelse från denna könsapartheid kan leda till att stadsdelens invånare kastar sten och bespottar sina icke-ultraortodoxa bröder och systrar – de sistnämnda i alla åldrar kallas av de gudfruktiga chassiderna ”horor”, och poliser som ingriper kallas ”nazister”.

Det finns fler härresande exempel på hur ultraortodoxins syn på kvinnan påverkar det moderna israeliska samhällets funktioner (läs mer på sidan 12). Dessa medeltida företeelser, som undergräver samhällets grundläggande demokratiska värderingar, håller på att bli normativa för en allt större del av den israeliska befolkningen. Där ultraortodoxin får bestämma (och den får dessvärre bestämma på allt fler områden i samhället) förpassas kvinnorna från det offentliga livet. Bokstavligen och bildligt: en bank i den ultraortodoxa staden Bnei Brak utanför Tel Aviv tvingades att ta bort fotografiet av en

Israels kvinnor duger som soldater, forskare, Nobelpristagare och ledande politiker – så länge de vet sin plats: längst bak i bussen.

känd skådespelerska från sina reklamaffischer och ersätta henne med en tecknad Disneyfigur (se sid. 2, JK 5, 2011). Även bilder av kvinnliga politiker har tagits bort från valaffischer i ultraortodoxa områden. En del religiösa tidningar publicerar foton av kvinnor endast om de är yngre än tre (!) år gamla. Före pesach gav den ultraortodoxa tidningen Yated Ne'eman ut en specialbilaga för kvinnor – utan att ha en enda kvinna på bild.

Israel är paradoxernas land: dess kvinnliga medborgare kan, som piloter i flygvapnet, stridsvagnsbefäl och underrättelseexperter, försvara landets gränser, men Gud förbjude att de dansar och sjunger i sällskap av män! Israels kvinnor duger som soldater, forskare, Nobelpristagare och ledande politiker – så länge de vet sin plats: längst bak i bussen.

Det som gör det hela än mer absurt är det faktum att en stor del av de ultraortodoxa – som verbalt men också allt oftare med fysiskt våld vill bestämma samhällets regler – inte erkänner den israeliska statens auktoritet, inte gör militärtjänst, inte arbetar och inte betalar någon skatt (men har ingenting emot att blir försörjda med socialbidrag av samma stat som de föraktar och förkastar).

Det är ingen tillfällighet att kvinnans ställning i det israeliska samhället har blivit brännpunkten i den kulturkamp som just nu pågår och som i grunden handlar om en konfrontation mellan modernitet å ena sidan och isolationism och fundamentalism å den andra. På samma sätt som sekularism och socialism tidigare i Israels moderna historia utgjorde ett hot mot det religiösa (ortodoxa) etablissemangen är det idag grundläggande demokratiska värderingar om mäns och kvinnors lika värde, som hotar ortodoxins politiska ambitioner och dess anspråk på monopolställning som den enda ”äkta” judendomen.

Vi bevittnar framväxten av en judendom som strävar efter full separation mellan könen, säger Shahar Ilan, författare till en rad böcker om ultraortodoxins ställning i det israeliska samhället och vice ordförande i en organisation vars syfte är att främja religionsfrihet och jämlikhet i Israel (se intervju sid. 16).

”Det är en radikaliserings som vi under staten Israels drygt sextioåriga historia inte sett maken till”, säger Shahar Ilan.

Denna radikaliserings främsta offer är kvinnorna. De diskrimineras och könssegregeras, osynliggörs och tystas ner, förpassas till undanskymd plats,

förvägras respekt, bespottas och förklaras orena.

Den ultraortodoxi som tror sig kunna motstå modernitetens lockelse, nöjer sig dock inte med att i sina egna växande enklaver i Jerusalems och Tel Avivs förorter leva efter sina otidsenliga regelverk. Man vill påtvinga Israels alla medborgare – både sekulära och modernortodoxa, och alla där emellan – lagar och värderingar som ligger till grund för diskrimineringen av kvinnor, under en täckmantel kallad ”heder”. Här finns en parallell till radikala islamister som också säger sig värna om kvinnans ”heder”. Av någon anledning verkar alla slags fundamentalister förr eller senare landa i övertygelsen att deras kvinnor måste skyddas genom att täckas med *schmattes* (tyg på jiddisch).

För drygt två år sedan ägnade Judisk Krönika ett temablock åt frågan om kvinnans ställning i judendomen. I debatten som följde gick skiljelinjen mellan dem som förespråkade jämställdhet i religionsutövande och dem som var mot varje förändring och anpassning till vår tids värderingar.

Denna skiljelinje går inte enbart mellan ortodoxin och de liberala riktningarna. Också modernortodoxa kvinnor har i allt större utsträckning börjat kräva att deras röster skall höras i både synagogan och de utbildningsinstitutioner där den judiska lagen tolkas – och omtolkas.

Det finns de som motsätter sig en sådan utveckling. I Israel pågår sedan några år tillbaka i själva verket en kulturkamp som gäller frågan om vilken riktning inom judendomen som kan göra anspråk på att vara ”äkta”, men också om den judiska statens framtida karaktär: demokrati eller teokrati. I konfliktens brännpunkt finns frågan om kvinnans ställning i både religionen och samhället.

fortsättning från föregående sida

Motståndet mot modernitet och fasthållandet vid den judiska kvinnans ojämlika status kommer inte enbart från ultraortodox håll. Det finns också de som, i namn av en missriktad lojalitet mot den judiska traditionen, tror sig vara tvungna att försvara även denna traditions mest kvinnodiskriminerande uttryck. I debatten i Judisk Krönika i november 2009, upprördes några läsare av att Ingrid Lomfors kritiserade en ungdomsorganisation för att den i sitt arrangemang av "Judiska melodifestivalen" inte tillåter flickor att uppträda med solosång inför pojkar och män – med hänvisning till en Toratolkning som slår fast att "en kvinnas sångröst kan förleda männen till dåliga tankar".

Denna regel må uppfattas som möjligen otidsenlig eller till och med löjväckande – men oförarglig. Så är det dock inte: den får i förlängningen allvarliga konsekvenser. Det finns nämligen en logisk följd som börjar med en judisk melodifestival i Stockholm, där flickor inte får sjunga inför pojkar, och fortsätter med att manliga israeliska soldater (av samma anledning) lämnar officiella ceremonier i armén när deras kvinnliga kamrater framträder.

I värsta fall kan det sluta som i staden Beit Shemesh (läs Arne Lapidus rapport, sid. 8) där ultraortodoxa män bespottar ortodoxa småflickor på grund av deras "oanständiga" klädsel. Fanatism har nämligen ingen gräns och den accelererar alltid – om den inte stoppas i tid.

Judisk Krönika välkomnar kommentarer och debattinlägg kring frågor som tas upp på ledarplats eller i andra delar av tidningen. Skriv till: Judisk Krönika, Box 5053, 102 42 Stockholm eller maila till: judisk.kronika@swipnet.se
Manusstopp till nästa nummer den 14 maj 2012.

Kvinnans plats i judendomen

och på en buss i Jerusalem

TEMABLOCK

Ultraortodox kvinna i Jerusalemstadsdelen Mea Shearim under kravallerna i mars då israelisk polis drabbade samman med ultraortodoxa män som angrep kvinnor som inte följt könsseparationsreglerna.

Kvinnobilder har nästan försvunnit från gatorna i Israels huvudstad. Kvinnor har förvisats till särskilda trottoarer. Bussar och sjukvårdskliniker har blivit könssegregerade och militären har övervägt att ge kvinnliga frontsoldater nya uppgifter därför att religiösa män inte vill tjänstgöra tillsammans med dem. Sådan är den nya verkligheten i 2000-talets Israel där ultraortodoxa rabbiner försöker hindra – ibland med våld – sekulära värderingar från att

tränga in i deras slutna samhälle. Resultatet blir att den ultraortodoxa minoritetens värderingar och livsstil påtvingas landets majoritetsbefolkning.

Det pågår just nu en kulturkamp i Israel, som i grunden handlar om en konfrontation mellan modernitet å ena sidan och religiös fundamentalism å den andra. I konfliktenens brännpunkt finns frågan om kvinnans ställning i både religionen och samhället.